

Profesora Jūlija Eiduka dzīve, darbs un personība

Ilgars Grosvalds¹, Uldis Alksnis², Māra Lēruma³, ¹⁻³ *Latvian Museum of the History of Chemistry*

Kopsavilkums. Ar profesora Jūlija Eiduka vārdu saistās vesels laikmets Latvijas silikātu tehnoloģijas zinātnē. Ja profesori Maksimiliāns Glāzenaps un Eižens Rozenšteins uzskatāmi par silikātu pētījumu aizsācējiem Latvijā, tad Jūlijs Eiduks – par silikātu skolas izveidotāju. Viņš strādāja Latvijas Universitātē, Latvijas Valsts Universitātē, Rīgas Politehniskajā institūtā, Zemes bagātību pētīšanas institūtā un Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Ķīmijas institūtā. Viņš izaudzinājis vairākus silikātu ķīmijas tehnologu paaudzes, un viņa audzēkņu kopskaits pārsniedz tūkstoši. Publicējis 3 grāmatas, 582 zinātniskos rakstus, saņēmis 68 autorapliecības. J. Eiduks vadījis 48 disertācijas. Šajā pētījumā viņš parādīts ne tikai kā ievērojams zinātnieks, bet arī kā iejūtīgs un atsaucīgs cilvēks gan ģimenē, gan arī sabiedrībā.

Atslēgas vārdi: Jūlijs Eiduks, Latvijas derīgie izrakteņi, silikātu tehnoloģija.

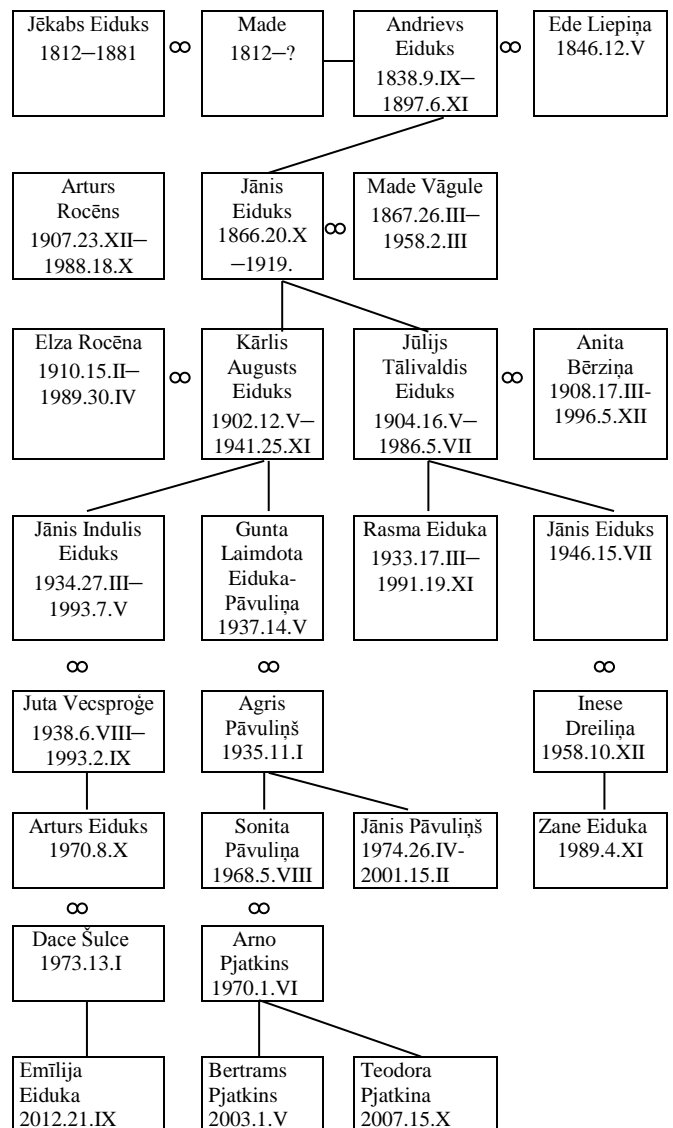
Profesora J. Eiduka biogrāfija ietverta darbos: „Profesors Jūlijs Eiduks. Personālais bibliogrāfiskais rādītājs” [1], „Profesora Jūlija Eiduka 90 gadu atcere” [2], „Par ķīmijas profesoriem Jūliju Eiduku un Bruno Jirgenonu” [3] un „Jūlijs Eiduks dzīvē un darbā” [4]. Apskatā [2] dots J. Eiduka bibliogrāfiskais noslēgums (1979–1989). Šajā darbā biogrāfija papildināta ar daudziem jauniem faktiem, par ko autori sirsnīgi pateicas Jūlija Eiduka brāļa Kārļa Eiduka meitai Guntai Pāvuliņai [5].

Eiduku dzimtas koks (1. att.) sakņojas Vidzemē – Madonas apriņķa Vietalvas pagastā. Tas sākās ar „Jaunzemju” saimnieku Jēkabu Eiduku (1812–1881). Jūlija Eiduka tēvs Jānis Eiduks dzimis 1866. gada 20. oktobrī, ir Andrieva (1838. 9.IX–1897. 6.XI) un Edes Eidukas, dzim. Liepiņa, viens no astoņiem bērniem. Ede nākusi no Liepiņu dzimtas, no kuras cēlusies gleznotājas Džemmas Skulmes māte, tēlniece Marta Skulme (dzim. Liepiņa, 1890.13.V–1962.03.I), un akademiķe Lidija Liepiņa (1891.4.IV–1985.04.IX). Ede saskatījās ar Andrievu, kad viņš strādāja Pļaviņās dzelzceļa būvdarbos, un apprecējās 18 gadu vecumā pret Liepiņu gribu. Ede bija liela dziedātāja. Droši vien no viņas dzīves laika „Jaunzemjos” viesistabā bija liels flīģelis. Dž. Skulmes grāmatā „Nospiedumi” Ede nepareizi nosaukta par Ievu. Šīs grāmatas shēmā nav redzama Liepiņu un Rocēnu dzimtas sakarība, sajauktas Eiduku dzimtas paaudzes.

„Jaunzemju” saimniekiem Jānim Eidukam un Madei (dzim. Vāgulei, 1867. gada 26. martā), bija divi dēli: Kārlis Augusts (dzim. 1902. gada 12. maijā) un divus gadus jaunākais Jūlijs Tāivaldis, parasti saukts par Jūliju.

Jāņa un viņa dēla Kārļa Eiduka laikā dzimtas mājas „Jaunzemji” un saimniecība pilnveidojās un uzplauka. Dzīvojamās mājas priekšā bija lapene, māju apņēma augļu koku dārzs ar bišu stropiem. Attālāk bija novietotas saimnieciskās ēkas: klēts, ratņica, lopu un putnu kūts, govju kūts, šķūnis un rija [5].

Jūlijs Eiduks dzimis 1904. gada 16. maijā Vietalvas pagasta „Jaunzemjos”. No viņa dzimtajām mājām „Jaunzemjiem” pavērās plašs skats uz gleznaino apvidu ar birztalām, ēku puduriem, tūrumiem un pļāvām, pa kuriem aizvijās neliela upīte, kas atdeva savus ūdeņus Vesetai un tālāk Aiviekstei. J. Eiduks atzīst: „Mani valdzināja apkārtnes dabas skaistums, zeme un tās bagātība, un šo mīlestību paņēmu līdz visam mūžam.” [3].

1. att. Eiduku dzimtas koks [5].

Skolas gaitas Jūlijs uzsāka 1912. gadā vietējā Vietalvas pagastskolā. Viņš atcerējās: „Skolā rakstījām ar grifelēm uz nelielām šifera plāksnītēm. Rēķinājām galvas rēķinus, piemēram, liels ozols, trīs zaros trīs putni, divus nošāva. Cik palika? Varēja rēķināt dažādi: kokā sēdēja 3 x 3 = 9 putni,

2015/24

divus nošāva, palika septiņi. Pareizāk, divi palika, bet 7 aizlaidās.”

Pienāca 1914. gads. Rudzi nobrieda. Kādu dienu rudenī atskrēja pagasta ziņnesis ar vēsti – Sarajevā nogalināts hercogs Ferdinands. Notikums sekoja notikumam. Sākās I Pasaules karš, kas izmainīja mierīgo dzīvi uz ilgāku laiku. 1915. gadā, kad beidzu skolu, kaujas jau notika Kurzemē. Bēgļi pārpludināja Vidzemi.”

Tālākās skolas gaitas J. Eiduku aizveda uz jaundibināto Liepkalnes progimnāziju. Te viņš sadraudzējās ar vecāko klases audzēkni Otto Grīnbergu (1902–1989), kas agrī – Latvijas laikā – sasaistījās ar nelegālo komunistisko kustību. Pēc kara viņš kļuva par Latvijas Valsts Universitātes tiesību zinātņu profesoru. Ar viņu J. Eiduks mācījās Madonas vidusskolā un Rīgas I ģimnāzijā un saglabāja draudzību mūža garumā.

1917. gada revolūciju J. Eiduks sagaidīja, mācoties Liepkalnes progimnāzijā. Viņš atceras: „Mēs pielikām sarkanās rozetes pie krūtīm. Jūtāties, it kā būtu atnākusi sengaidītā brīvība, sācies jauns laikmets. Daudz nedomājām par kāda veca vīra vārdiem, kas bija piedzīvojis 1905. gada revolūciju, kad soda ekspedīcija Vietalvā nošāva 8 cilvēkus: „Nepriecāties, nepriecāties, skatieties, ka drīz nav jāraud [6].”

Un tiešām, ilgi nebija jāgaida: bēdas ienāca arī dzimtajās mājās. 1919. gadā revolucionāri pie Pļaviņu „zvēru dārza” nošāva tēvu Jāni Eiduku, kura vienīgais noziegums bija tas, ka viņš bija ievēlēts par pagasta vecāko. Viņa dzīvesbiedre Made palika viena ar 17-gadīgo Kārli un 15-gadīgo Jūliju.

Kārlis bija sācis dienēt Latvijas armijā un sasirdzis ar plaušu kaiti. Māte panāca viņa atbrīvošanu no dienesta. Viņš bija cītīgi mācījies angļu valodu un iecerējis braukt uz Ameriku. Tēva nāve izjauc nodomu. Kārlim kā vecākajam dēlam vajadzēja iesaistīties ”Jaunzemju” apsaimniekošanā. Māte, vienīgā meita piecu bērnu lielajā Vāguļu dzimtā, bija beigusi Poņemūnes mājturības skolu un labi orientējās saimnieciskos jautājumos [5].

Pateicoties mātes un vecākā brāļa Kārļa atbalstam, Jūlijs mācījās Madonas vidusskolā (1917–1920) un Rīgas 1. vidusskolā (1920–1922) [3].

Literatūru un latviešu valodu Rīgā viņš apguva pie dzejnieka, vēlākā Tēvzemes balvas laureāta, Viļa Plūdoņa, iemaņas zīmēšanā – pie ievērojamā gleznotāja Kārļa Miesnieka. Fizikā viņu ievadīja Andrejs Bumbērs, daudzārt izdotās vidusskolas mācību grāmatas „Fizika” autors, ķīmijā – Matīss Rāčenis.

Kā atzinis J. Eiduks: „Skolotājs Matīss Rāčenis prata audzēkņus ieinteresēt ķīmijā. Kādā stundā viņš nolika uz galda pabiezu grāmatu „Kurzes Lehrbuch der Organischen Chemie”. Tas bija pārsteigums. Ja īsais kurss ir tik iespaidīgs izdevums, tad kādam jābūt pilnam ķīmijas kursam?” J. Eiduks palīdzēja savam skolotājam iekārtot ķīmijas kabinetu. Ģimnāzijas laikā noklausījās docenta Aleksandra Janeka lekciju Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes lielajā pirmajā auditorijā, kur soli bija novietoti amfiteātra veidā. Pašā lejā Janeks runāja un rādīja eksperimentus. Uzplaiksnīja uguns, atskanēja sprādziens – viss redzētais atstāja neizdzēšamu iespaidu. Kad 1922. gadā

skolā atskanēja pēdējais zvans (2. att.), bija skaidrs: J. Eiduka ceļš vedīs uz LU Ķīmijas fakultāti [2], [3], [4].

2. att. Rīgas 1. vidusskolu beidzot 1922. gadā.
J. Eiduks 4. rindā otrais no labās.

Augstskolā jaunais students klausījās izcilā ķīmiķa, vēlākā Polijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķa, profesora Mečislava Centneršvēra lekcijas krievu valodā neorganiskā un fizikālā ķīmijā, profesora Valdemāra Fišera lekcijas organiskā un analītiskā ķīmijā. Vislabākā atmiņā viņam palikušas profesora Borisa Popova lekcijas ģeoloģijā: „Ienāk slaidis, sirms profesors ar neļķi svārku pogcaurumā, stāsta par ugunsvēmējiem vulkāniem, magmas izvirdumiem, par iežu sadēdēšanas procesiem. Praktiskos darbos pavērās jauna pasaule – minerāli plānslīpējumos izeizgājās visās varavīksnes krāsās. Interesantas bija docenta Eizena Rozenšteina organizētās ekskursijas uz Allažiem, Doles un Nāves salām, kurās iepazinās ar Latvijas derīgajiem izrakteņiem – dolomītu un ģipsakmeni [6].” (3. attēls)

Nebija viegli izvēlēties nākamo specialitāti. Kā jau zemnieka dēlam, viņam tuva bija profesora Eduarda Zariņa pasniegtā „Uztura mācība”, kurā kā kaleidoskopā pavīdēja lauksaimniecības ražojumi, sākot ar miltiem, cukuru, medu, līdz sviestam, sieram un baudielām.

Tajā laikā studenti centās iegūt kādu darbu, lai materiāli nodrošinātu studijas. Eidukam laimējās: 1926. gadā viņš kļuva par profesora E. Rozenšteina subasistentu. Kā pats atzīst: „Sākās jauns dzīves posms – mērķtiecīga profesijas apguve silikātu tehnoloģijā [6].”

Toreiz silikātu tehnoloģijas laboratorija aizņēma Ķīmijas fakultātes ēkas kreisā spārna pagrabstāvā divas laboratorijas telpas. Vienā E. Rozenšteins bija iekārtojis darba kabinetu, otrā – laboratoriju, kur J. Eiduks strādāja kopā ar asistentu Alfrēdu Ieviņu: „Viņš mani ievadīja darbā. Sīki un lietišķi palīdzēja apgūt praktiskās iemaņas. Jau no pirmās dienas mums izveidojās labas un biedriskas attiecības. Pie viņa varēja griezties ar jebkuru jautājumu, nekad netika atteikts padoms [6].”

Atzinīgi J. Eiduks piemin savu šefu E. Rozenšteinu: „Kā šodien atceros viņa labsirdīgo smaidu, vērtīgo acu skatu un nemierīgo darba ritmu. Profesors mums deva norādījumus,

sekoja to izpildei. Lai visu paveiktu, vajadzēja strādāt arī vakarpusē. Šie mācekļa gadi man deva daudz. Bez mācību darba, palīdzot sagatavot lekciju materiālu un eksponātus Preču muzejā, veicu tehnoloģiskos mēģinājumus un ķīmiskās analīzes, braucu ievākt derīgo izrakteņu paraugus un piedalījās urbšanas darbos [3], [4].”

3. att. Prof. E. Rozenšteins (priekšplānā), vadot derīgo izrakteņu pētījumus, un J. Eiduks, atskaldot paraugus.

Dažkārt braucieni uz derīgo izrakteņu atradnēm vai silikātu rūpniecības uzņēmumiem bija saistīti ar zināmiem piedzīvojumiem. Par vienu J. Eiduks pastāstījis šādi: „Pēc ķieģeļfabrikas apmeklējuma Tūjā, iesēdāmie kuģītī „Kaija”. Jūra pieņēmas spēkā, nežēlīgi zvalstīja nelielo tvaikoni. Bāls stāvēju piespiedies pie kuģa margām, cīnoties ar jūras slimību. E. Rozenšteins, kas daudzkārt bija braucis pa jūru no savas dzimtās puses Salacgrīvas uz Rīgu, uzlikdams roku uz pleca, mierinādams teica: „Neuztraucies, jūra var būt vēl negantāka. Atviegloti uzelpoju, kad kuģītis iegriezās Daugavgrīvā [6].”

4. att. Jūlijs Eiduks – studentu gados korporācijā Selonija.

J. Eiduks, jau studējot pirmajā kursā, iestājās studentu korporācijā „Selonija” (4. attēls), kas aizstāvēja latviešu

nacionālās intereses. Viņu aizrāva iespēja sagatavot un nolasīt referātus par Latvijas rūpniecību, izmantojot statistikas datus, piedalīties Ķīmijs fakultātes studentu biedrības darbā. Patika jautrā „Selonijas” kompānijā doties pa Lielupi augšpus Jelgavai līdz Emburgai. Viņš publicēja vienu otru rakstu laikrakstā „Students”, piedalījās teātra izrādes sagatavošanā [4].

Alfrēdam Tauriņam, Ķīmijs fakultātes studentam un vēlākajam Kanādas Karaliskās biedrības īstenajam loceklim, spilgtā atmiņā palikusi kāda fakultātes studentu rīkotā Ziemassvētku eglīte, uz kuru kā goda viesi bija uzlūgti mācībspēki: „Izrādīja subasistenta, vēlākā profesora, Jūlija Eiduka uzrakstīto ludziņu, kurā humoristiski bija tverta cienījamo mācībspēku Karla Blahera, Jāņa Kupča un Eižena Rozenšteina aizraušanās ar spiritismu jeb garu izsaukšanu. Man bija ierādīta zinātnieka loma, kurā pārdabisku spēku meklēju platīna tīģelī. Tā kā neviens mācībspēks īpaši vārdā nebija saukts, nevienam aktierim, arī man, neko nepārmeta. Vienīgi Jūlijam Eidukam iznāca nepatīkama izskaidrošanās ar savu šefu E. Rozenšteinu [7].”

Studējot un strādājot, Jūlijs Eiduks Rīgā ieskatījās Anitā Bērziņā, kas dzimusi 1908. gada 17. martā. Viņa bija ļoti skaista, toreiz ar garām bizēm, dzīvoja Rīgā, Stabu ielā 70, pie savas māsas Emīlijas Mitrēvicās (dzim. Bērziņas), kuras vīram te piederēja divas mājas. 1928. gada 20. oktobrī Jūlijs Eiduks salaulājās ar Anitu (5. attēls), un viņi iekārtoja Mitrēvicu mājā četrstābu dzīvokli [4].

5. att. Jūlijs Eiduks kāzu dienā ar Anitu 1928. gada 20. oktobrī.

Savukārt Jūlija Eiduka brālis Kārlis Eiduks iepazinās ar 1910. gadā dzimušo Elzu Rocēnu, kas nāca no lielās Rocēnu ģimenes. Viņa jau agri bija zaudējusi vecākus. Elzai izskoloties palīdzēja mātes brāļa B. Siliņa ģimene, bet brālim Artūram Rocēnam (1907.23.II–1988.18.XI), nākamajam ķirurgam, – tantes L. Liepiņas (dzim. Rocēna) ģimene. Viņa beidza Kaučmindes mājturības skolu. Artūra Rocēna dēls būvinženieris Kārlis Rocēns, RPI/RTU profesors (1975), ir Latvijas ZA akadēmiķis (1997).

Kārļa un Jūlija Eiduku ģimenes satiecīgi radojās (6.attēls). Vispirms Jūlija ģimenē 1933. gada 17. martā piedzima meita Rasma, nākamā stomatoloģe. Kārļa ģimenē 1934. gada 27.

2015/24

martā piedzima dēls Jānis Indulis Eiduks un 1937. gada 14. maijā – Gunta Laimdota Eiduka [5].

1930. gadā Jūlijs Eiduks ļoti sekmīgi beidza Latvijas Universitāti, iegūstot inženiera ķīmiķa diplomu. Viņš palika fakultātē, gatavojoties akadēmiskajam darbam. Tad pat rudenī par studentu konkursa darbu „Devona formācijas māli kā izejviela klinkera ķieģeļu ražošanai” viņam piešķīra pirmo godalgu.

6. att. J. Eiduks ģimenes lokā dzimtajās mājās „Jaunzemjos”.
No kreisās: Jūlijs, Anita Eiduki, Artūrs Rocēns, Made, Elza, Kārlis Eiduki.

1933. gada 13. februārī pēc neilgas slimības ar sirdslēkmi negaidīti nomira profesors E. Rozenšteins. Vakantas kļuva preču zinību lekcijas. Pēc viena semestra pārtraukuma tās uzticēja lasīt A. Ieviņam, kas jau bija aizstāvējis habilitācijas darbu un ieguvis privātdocenta grādu un vecākā asistenta nosaukumu [4].

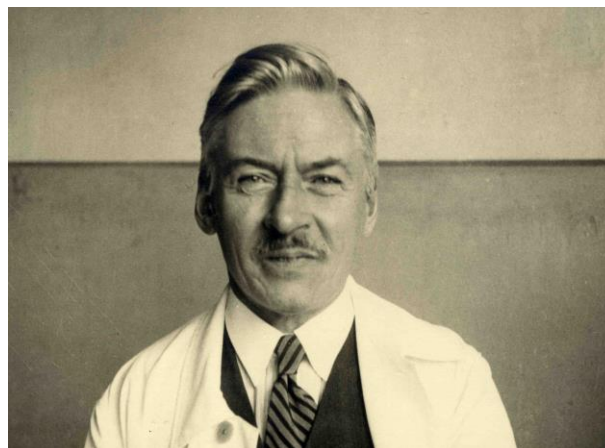
1933. gadā J. Eiduku ievēlēja par jaunāko asistentu. Žurnālā „Economists” publicēja viņa pirmo zinātnisko darbu „Pētījumi par dažu Latvijas mālu noderīgumu bruģa klinkera ražošanai” [8]. Iznāca ar novadpētnieku Zelmāru Lancmani sarakstītais darbs „Devona mālu krājumu apmēra novērtēšanas darbi Dundagas, Tūjas, Siguldas un Cēsu apkārtnē” [9].

Lai pārņemtu E. Rozenšteina lasīto silikātu tehnoloģijas kursu, Jūliju Eiduku komandēja uz Vāciju par K. Morberga fonda līdzekļiem. Viņš devās uz turieni kopā ar sievu Anitu un meitiņu Rasmu.

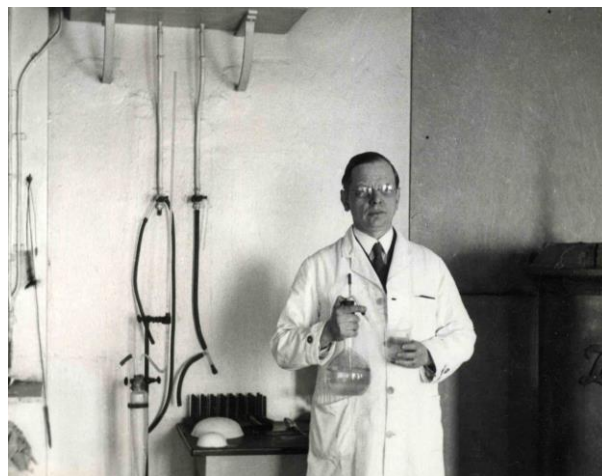
Berlīnes Tehniskajā augstskolā J. Eiduks papildinājās silikātu fizikālajā ķīmijā pie V. Eitela, būvmateriālu tehnoloģijā – pie K. Endeles, silikātu tehnoloģijā – pie F. Ekerta, keramikā un siltumtehnikā – pie R. Rīkes (7. attēls) un V. Šlēgera (8. attēls).

Profesora R. Rīkes laboratorijā J. Eiduks nofotografēja Zēgera konusu izgatavošanas procesu, par ko saņēma smagu nosodījumu. Uzņemta filma bija jāatdod: vācu zinātnieki rūpīgi sargāja savus noslēpumus.

Reiz J. Eiduks, izmantojot keramikai vārāmo sāli, atstāja krāsni bez uzraudzības, piedūmoja laboratorijas telpas. Saņēma sodu: nedēļu noslēdzot, pie kafijas tases bija jāizmaksā kūkas.

7. att. Profesors R. Rīke.

8. att. Profesors V. Šlēgers.

Kopā ar ievērojamo cementa pētnieku profesoru H. Kīlu Eiduks pētīja kalcija hidrosilikāta koroziju. Šos pētījumus viņš pabeidza Rīgā ar diplomanda Alberta Vaivada, vēlākā Rīgas un Brocēnu cementa fabriku galvenā inženiera, līdzdalību [4]. Pētījuma rezultāti publicēti „Tonindustrie-Zeitung” 1940. gadā [10].

Latvijā J. Eiduks atgriezās kā nobriedis zinātnieks (9. attēls) un 1934. gada oktobrī sāka lasīt silikātu tehnoloģijas kursu, 1935. gada 4. decembrī aizstāvēja habilitācijas darbu „Latvijas māli kā izejviela klinkeru ražošanai” [11]. 1936. gada 15. janvārī viņam piešķīra privātdocenta nosaukumu. 1936. gadā par šo darbu un 1937. gadā par darbu „Latvijas derīgie izrakteņi”, kas publicēts rakstu krājumā „Latvijas zeme, daba un tauta” [12], viņš divas reizes godalgots ar Krišjāņa Barona prēmiju.

Jūlijs Eiduks kļuva par vienu no galvenajiem Latvijas derīgo izrakteņu pētniekiem, arī par akciju sabiedrības „Ķieģeļnieks” padomes locekli un vairāku silikātrūpniecības uzņēmumu konsultantu. Sevišķi rosīgi sadarbojās ar „Rīgas cementa fabriku C.Ch. Schmidt” un „Rīgas ģipsi”. Veica portlandcimenta un ģipšakmens pārbaudes, iesaistījās būvģipša, ģipškartona „Rīgips” un gāzbetona pētniecībā. Ar jaunākajiem sasniegumiem silikātu tehnoloģijā viņš iepazīnās komandējumos Vācijā (1936), Zviedrijā (1936), Polijā (1938) un Somijā (1937).

9. att. Jaunais zinātnieks J. Eiduks.

Plašākas iespējas veikt Latvijas derīgo izrakteņu pētījumus viņam pavērs no 1936. gada, kad ar K. Ulmaņa rīkojumu nodibināja Zemes bagātību komiteju, kas 1939. gadā pārtapa par Zemes bagātību pētīšanas institūtu. Tajā viņš strādāja par konsultantu. Uzmanības lokā bija pētījumi par māliem – keramikas izstrādājumiem, ģipšakmeni, dolomītu, kaļķakmeni, javu saistvielām un kvarca smiltīm – stikla rūpniecībai. Darbs Zemes bagātību pētīšanas institūtā Jūlijam Eidukam saveda kopā ar dedzīgo Latvijas derīgo izrakteņu popularizētāju, skolotāju Jāni Gresti. Kā konsultants ar viņu kopā veidoja filmu „Pelēkais dārgakmens” par kaļķakmeni un dolomītu, nobraucot pa Latviju vairāk nekā tūkstoši kilometru.

Jūlijam Eidukam palicis atmiņā: „Ar Jāni Gresti tuvāka saskare man iznāca, kad viņš dzīvoja mana dzīvokļa vienā istabā ar savu dēlu, tikai laiku pa laikam aizbraukdams uz savām mājām Lielvārdē. Viņš bieži dalījās atmiņās par savu draugu rakstnieku Rūdolfu Blaumani, bija nepārspējams anekdošu stāstītājs, kad sāka, nevarēja apstāties, iesāka ar anekdotēm, kas domātas sievietēm un bērniem, beidza ar mahorku.” [13,14]

Smagus pārdzīvojumus Jūlijam Eidukam atnesa pirmais padomju varas laiks – 1940./41. gads jeb Baigais gads, kad arestēja J. Grestes dēlu – Ķīmiņas fakultātes studentu Jāni Gresti, kas bija iesaistījies studentu nacionālajā apvienībā „Tēvijas sargi”. Pēc vācu armijas ienākšanas Rīgā Greste izmeklējās dēlu gan „Stūra mājā”, gan Centrālcietumā [14].

1941. gada 14. jūnijā, īsi pirms Jāņiem un Vācijas iebrukuma Padomju Savienībā, uz Sibīriju izsūtīja brāļa Kārļa Eiduka ģimeni – sievu Elzu, septiņgadīgo dēlu Jāni Induli un četrgadīgo meitu Guntu Laimdotu. Nepaņēma vienīgi māti Madi Eiduku, kurai bija slimas kājas un kura nevarēja iekāpt smagās mašīnas kravas kastē. Kārlis tobrīd nebija mājās. Uzzinājis par ģimenes locekļu izsūtīšanu, viņš steidzīgi devās uz Madonas staciju, lai satiktu ģimeni. Viņu uz vietas arestēja un bez papildus drēbēm aizveda uz blakus esošo vilciena sastāvu, kur atsevišķi bez ģimenēm izvietoja vīriešus. Viņš nokļuva Darba labošanas lēģerī MN-31, kur 1941. gada 22. novembrī ievietots nometnes slimnīcā un 25. novembrī miris.

Brāļa sievu Elzu ar bērniem Sibīrijā nometināja Krasnojarskas novada Berjozovkas rajona Krutojarskas graudkopības sovhozā, par ko sīkāk meita Gunta aprakstījusi Dz. Gekas grāmatā „Sibīrijas bērni” [5].

Neņemot vērā panākumus zinātniskajā darbā, J. Eiduku apstiprināja tikai par vecāko lektoru. Iemesls bija viņa piederība korporācijai „Selonija”. Par docentu kļuva Kārlis Karlsons, vietējās rūpniecības tautas komisārs un agrākais Brocēnu cementa fabrikas galvenais inženieris [3,4].

Vēl padomju laikā 1941. gadā Zemes bagātību pētīšanas institūta izdevumā iznāca J. Eiduka darbs ar Kārli Bambergu „Irdeno saldūdens kaļķu izlietošana dedzinātu kaļķu ražošanai” [15] un ar asistentu Feliksu Rikardu „LPSR baltās stiklrūpniecības smiltis, to īpašības un izlietošana” [16].

Vācu okupācijas laikā 1941. gada 2. septembrī J. Eiduku ievēlēja par docentu. Viņa vadībā algotu darbu dažādās silikātu tehnoloģijas nozarēs strādāja vairāki darbinieki.

Par J. Eiduku rakstījis viņa skolnieks profesors Leonīds Osipovs: „Docents manā studiju laikā starp studentiem bija iecienīts mācību spēks. Doc. J. Eiduka vadībā izstrādāju porcelāna rūpnīcas projektu. Viņš bija apmierināts ar izstrādātiem darbiem, tāpēc pēc studiju beigšanas 1944. gada 31. martā mani aicināja palikt fakultātē un strādāt viņa vadībā. Sāku strādāt par ģipšakmens dehidratāciju.

Saviem darbiniekiem docents deva darba uzdevumu, uzrakstītu uz bloknota lapiņas, kurā atzīmēja, kas darāms (parasti tabula ar tukšām ailēm). Nodot darba rezultātus (aizpildītu tabulu), tika iedots jauns darba uzdevums. Pirmos uzdevumus izpildīšanai docents deva tādus, kuru rezultāti viņam bija jāpārbaudīti. Tā viņš pārliecinājās par jaunā darbinieka darba precizitāti.”

Rakstot par padomju laiku, L. Osipovs izteicās: „Prof. J. Eidukam piemita laba īpašība – viņš nekad neizteicās slikti par kādu cilvēku. Ko viņš domāja, to paturēja sevī. Par politiskiem jautājumiem nemēdza runāt, dažādus rīkojumus un pavēles centās izpildīt pēc labākās sirdsapziņas. Sanāksmēs un sēdēs bija aktīvs. Doto vārdu vienmēr turēja. Daudz ko no viņa esmu pārņēmis savā darbā un dzīvē [17].”

1944. gada rudenī, vācu armijai atkāpjoties, Rīgai tuvojās Padomju karaspēks. Pienāca 1944. gada septembris. No J. Eiduka darbiniekiem bija palicis vienīgi L. Osipovs. Docents, lai Rīgas ieņemšanas laikā būtu drošākā vietā, ar ģimeni aizbrauca uz Kurzemi. Fakultātes vērtīgākās mantas jau augustā bija sasaiņotas kastēs un noslēptas ventilācijas lūkās. Bēgļu gaitās 1944./1945. gadā Kurzemē J. Eiduks strādāja mežu un ceļu darbos.

Pēc Vācijas kapitulācijas, 1945. gada jūlijā J. Eiduks no Kurzemes atgriezās Rīgā. Viņu sagaidīja nepatīkams pārsteigums. Viņa četrstabu dzīvoklī bija iekārtojies krievu militārists Savins ar savu ģimeni. J. Eidukam centās palīdzēt draugs Latvijas Valsts Universitātes tiesību zinātnieks Oto Grīnbergs, kas 1941. gadā bija strādājis prokuratūrā. Nācās atzīt, ka dzīvokli atgūt ir bezcerīgi. Vajadzēja apmierināties ar divām istabām četrstabu dzīvoklī tajā pašā namā Engelsa (Stabu) ielā.

1946. gada 15. jūlijā piedzima J. Eiduka dēls Jānis, nākamais Rīgas Tehniskās universitātes datortehnikas asociētais profesors. Tā paša gada nogalē latviešu aktīvistu grupai izdevās no Sibīrijas pārvest izsūtītos bērnus.

Savās atmiņās raksta J. Eiduka brāļa Kārļa meita Gunta Pāvuliņa (dz. Eiduka) [5]: „Mani 9 gadu vecumā un manu

2015/24

brāli Jāni Induli 12 gadu vecumā no Kuldīgas ielas bērnu nama pēc karantīnas patronēja audžuvecāki. Brāli pieņēma savā ģimenē ķirurgs Artūrs Rocēns, bet mani – Jūlija Eiduka ģimene. Es tobrīd pievienojos, manuprāt, visnepiemērotākos sadzīves apstākļos. Proti, audžuģimene bija piedzīvojusi manas ģimenes un audžumātes vecākās māsas ģimeņu represijas, ģimene, pēc atgriešanās no bēgļu gaitām, bija zaudējusi savu labiekārtoto četrstabu dzīvokli. Bija piedzimis viņu mazais dēliņš Jānītis. Tobrīd ģimene īrēja četrstabu dzīvokļa 2 mēbelētas istabas Stabu ielā 70, dz. 2. Mēs ar māšīcu Rasmu gulējām un mācījāmies vienā istabā, bet otrā – audžuvecāki ar mazo dēliņu.

Rīgas 8. pamatskolā mani negribēja pieņemt 3. klasē. Es nemācēju labi rakstīt latviešu valodā, liku garumzīmes uz līdzskaņiem. Taču audžuvecāki negribēja zaudēt man vienu mācību gadu un aizveda mani uz prestižo 49. skolu. Taču, pateicoties māšīcas Rasma vecāku iecietībai un papildus nodarbībām brīvlaikā, es pamazām adaptējos un 5. klasē jau biju teicamiece. Pēc četriem gadiem iestājos Rīgas Industriālajā tehnikumā, kura elektrotehnikas nodaļā mācījās mans brālis [5].”

Abas dzīvojamās istabas bija mazas. Dažas mēbeles audžuvecāki atdabūja no iepriekšējā dzīvokļa (klavieres, apaļo galdu un bufeti). Taču vietas, kur novietot rakstāmgaldus, audzētāvam nebija. Bet viņam taču bija jāgatavojas lekcijām. Tikai vēl vakarā, kad mēs devāmies gulēt, viņš apsēdās pie apaļā galda, kaut ko rakstīja un pasvītvoja uz mazām lapiņām.

Beidzot pamatskolu, Rasma sāka mācīties Rīgas 2. vidusskolā Valdemāra ielā, studēja un beidza Rīgas Medicīnas institūta Stomatoloģijas nodaļu.

1955. gadā es ar izcilību pabeidzu Rīgas Industriālo tehnikumu. Strādāju Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Organiskās sintēzes institūtā par vecāko laboranti. Iestājos Ļeņingradas Industriālā institūta Rīgas nodaļā, kuru vēlāk pievienoja LVU, bet pēc tam RPI.

Ķīmijas pasniedzēji man vienmēr jautāja: „Vai jūs neesat profesora Eiduka radniece?” Es vienmēr noliedzu, jo baidījos nezināšanas gadījumā viņu apkaunot vai arī ietekmēt vērtējumu. Pabeidzu RPI kopā ar savu brāli, kurš studēja savā specialitātē. Savu diplomdarbu aizstāvēju Kronvalda bulvārī, kur pieņemšanas komisijā bija arī mans audzētāvs Jūlijs Eiduks. Kad gāju atvieglota pa koridoru, no viņa laboratorijas durvīm iznāca laborante un viņa vārdā pasniedza sarkanu rožu pušķi. Tā man bija lielākā atzinība. [5]. Pēc apprecēšanās, kad kļuva par Pāvuliņu, radnieciskās saites ar audžuvecākiem nepārtrūka. Tā kā viņiem pašiem vēl nebija mazbērnu, viņi piekērās un iemīlēja mūsējos.” (10. attēls)

Pēc kara, no 1945. līdz 1948. gadam, J. Eiduks strādāja par Ķīmijas fakultātes dekāna vietnieku un no 1947. līdz 1952. gadam – par fakultātes zinātniskās padomes sekretāru. 1947. gadā PSRS Augstākā atestācijas komisija viņam apstiprināja docenta akadēmisko nosaukumu [1]. Līdztekus J. Eiduks 11 gadus (1946–1957) strādāja Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Ķīmijas institūtā par Silikātu laboratorijas vadītāju.

10. att. Sonitas Pāvuliņas ceturtajā dzimšanas dienā (1972.). Priekšplānā Sonita Pāvuliņa, Artūrs Eiduks. Otrajā rindā no kreisās: Jūlijs, Jūta, Elza; trešajā rindā: Anita, Jānis Indulis, Rasma un Jānis Eiduki.

Laboratorijas atradās Kirova (tagad Elizabetes) ielā blakus kinoteātrim „Rīga” („Splendid Palace”). Šajā laikā viņš cieši sadarbojās ar tajā strādājošiem zinātniekiem Albertu Vaivodu, Kārli Karlsonu, Borisu Hofmani un Haraldu Godi ģipša, dolomīta, javu saistvielu, keramikas un glazūru pētniecībā [4].

Augstskolā – sākumā Latvijas Valsts Universitātē, bet no 1958. gada Rīgas Politehniskajā institūtā 34 gadus (1946–1980) – J. Eiduks vadīja Silikātu tehnoloģijas katedru (11. attēls) [18].

Par katedras iesākumu viņš rakstīja: „Tad 1946. gadā LVU rektors profesors Matvejs Kadeks, iepazīties ar maniem darbiem, ieteica doties komandējumā uz Maskavas D. Mendeļejeva Ķīmijas tehnoloģijas institūtu, labu uzmundrinājumu saņēmu no profesores Lidijas Liepiņas. No tēva mātes puses man profesore L. Liepiņa ir otrās pakāpes māšīca. Pēc II Pasaules kara viņa no Maskavas Universitātes pārnāca darbā Latvijas Valsts Universitātē. Manā rīcībā Liepiņa nodeva savu Maskavas dzīvokļa atslēgas, un es devos ceļā. Maskavā nekavējoties gāju pie profesora Pjotra Budņikova, agrākā Rīgas Politehniskā institūta absolventa un PSRS Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekļa. Viņš mani uzņēma ar īsti krievisku laipnību, iepazīstināja ar saviem kolēģiem – profesoru I. Kitaigorodski un N. Jungu, kuru padomi lieti noderēja, organizējot Silikātu tehnoloģijas katedras darbu [13].”

1948. gadā J. Eiduks aizstāvēja zinātņu kandidāta disertāciju „Latvijas PSR mālu īpašības un to noderība klinkera izstrādājumu ražošanai” [18]. Tajā bija apkopoti viņa pētniecības darba 20 gadu rezultāti. Galvenais oponents profesors Alfrēds Ieviņš ļoti atzinīgi novērtēja darbu, atzīstot, ka tas vairāk atgādina doktora disertāciju. Zālē pat atskanēja replika: „Nu tad pie viena piešķirsim arī doktora grādu.” Tomēr līdz J. Eiduka doktora disertācijai bija jāpaiet 15 gadiem [4].

11. att. Silikātu tehnoloģijas katedras vadītājs J. Eiduks pie rakstāmgalda.

Neskatoties uz lielo paveikto darbu, pēckara gadi Jūlijam Eidukam nebija viegli. Atkal un atkal uzpeldēja viņa piederība korporācijai „Selonija” un sociālā izcelšanās. 1949. gada 13. aprīlī LVU rektors Jānis Jurgens un kadru daļas priekšnieks Hugo Kruskops pieprasīja no Vietalvas pagasta izziņu par to, vai J. Eiduks nav darbojies politiskās partijās un profašistiskās organizācijās, par J. Eiduka vecāku lauku saimniecību, vai tā nav iekļauta kulaku saimniecību skaitā, arī par ģimenes locekļiem.

Vietalvas vietējās partijas pirmorganizācijas sekretārs 1949. gada 25. aprīlī atbildēja: „J. Eiduka brālis Kārlis Ulmaņa diktatūras laikā līdz 1940. gadam strādāja par pagasta vecāko, bija Vietalvas aizsargu organizācijas rotas komandiera vietnieks. Viņam bija lauku saimniecība 37 ha platībā. 1940. gadā K. Eiduku arestēja padomju varas orgāni un izsūtīja. 1905. gadā revolucionāri nogalināja J. Eiduka tēva brāli.” Atbildes rakstā ir vairākas kļūdas: K. Eiduku arestēja un izsūtīja 1941. gadā, nevis 1940. gadā, tēvu Jāni Eiduku, bet ne tēva brāli, 1919. gadā, nevis 1905. gadā revolucionāri nogalināja.

J. Eiduka brāļa saimniecību 1940. gadā sadalīja divās jaunsaimniecībās. Pēc vācu karaspēka iebrukuma jaunsaimnieki tika padzīti no K. Eiduka zemes. Tie strādāja par kalpiem pie J. Eiduka mātes. Sarunās J. Eiduks ļoti atzinīgi atsaucies par vāciešiem, slavējis vācu varas kārtību. J. Eiduka māte līdz šai dienai dzīvo Vietalvas pagasta „Jaunzemju” mājās” [18]. Šis raksts ir ne tikai kļūdainš, bet vērtējams arī kā J. Eiduku apmelojošs un kompromitējošs.

Jūlijs Eiduks centās palīdzēt visiem, kas pie viņa griezās: darba biedriem, kas politisku apstākļu dēļ bija zaudējuši darbu, studentiem, kuriem materiālo apstākļu dēļ vajadzēja strādāt, vai, kuri atgriezušies no Sibīrijas, vēlējās iestāties augstskolā.

Kad no apcietinājuma atgriezās J. Eiduka asistents – gudrs, zinošs inženieris – Felikss Rikards, kas bija apcietināts 1945. gadā un notiesāts kā vācu izlūkdiesta rezidents, aizsargs, „Pērkonkrusta” biedrs un S.D. kartotēkas vadītājs [19], J. Eiduks no saviem diviem uzvalkiem vienu atdeva viņam. J. Eiduks griezās pie sava skolnieka Rīgas cementa fabrikas laboratorijas vadītāja Alberta Kaziņa, kas atteicās palīdzēt: „Kur J. Eidukam prāts? Vai viņš nezina, ka Rikards strādājis

vācu drošības policijā?” Vēlāk F. Rikards dabūja darbu „Orgcementā”, veica tehnoloģiska rakstura darbus cementa rūpnīcās, pierādot savas spējas.

Strādājot par dekāna vietnieku un zinot, ka fakultātes arhīvā ir materiāli par Latvijas laika mācībspēkiem, J. Eidukam necēlās roka tos iznīcināt. Tos ielika kādā sienas ailē I stāvā, ko aizsita ar finieri. 1983. gadā, fakultātei pārceļoties no Kronvalda bulvāra 4 uz Ķīpsalu, tos atklāja. Tagad šie materiāli glabājas Latvijas ķīmijas vēstures muzejā [4].

J. Eiduks ar līdzautoriem publicēja divus kapitālus darbus silikātu tehnoloģijā: 1961. gadā kopā ar Mārtiņu Kalniņu „Latvijas PSR derīgie izrakteņi un to izmantošana” [20], bet 1968. gadā ar Mārtiņu Avotu, Olgu Maksimovu, Ēriku Neimani un Ulđi Upenieku – mācību grāmatu „Vispārīgā silikātu tehnoloģija” [21].

1964. gadā Baltkrievijas Politehniskajā institūtā Minskā J. Eiduks aizstāvēja doktora disertāciju uz publicēto darbu pamata „Pētījumi par viegli kūstošiem stiklveida pārklājumiem un to pielietošana” [22]. 1965. gadā viņam apstiprina tehnisko zinātņu doktora grādu un profesora nosaukumu [18], un šajā pašā gadā par panākumiem zinātniskajā darbā, jauno speciālistu un zinātnieku audzināšanā J. Eidukam piešķirts Latvijas PSR Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka Goda nosaukums, bet 1977. gadā profesoram J. Eidukam un viņa kolēģiem E. Freidenfeldam, U. Sedmalim, P. Paušam un grupai rūpniecības darbinieku piešķirta Latvijas PSR Valsts prēmija [18,23].

Profesora J. Eiduka vadībā izstrādātas 48 zinātņu kandidāta disertācijas: K. Karlsons (1949), A. Vaivads (1952), B. Hofmanis (1953), J. Ozoliņš (1956), E. Ķīse (1956), O. Kukurs (1958), A. Upīte (1958), A. Iesalniece (1961), P. Paukšs (1961), K. Lukstiņš (1964), U. Sedmalis (1964), O. Baumanis (1965), S. Dušauskas-Dužs (1967), P. Vosiljus (1968), K. Karlsons, jun. (1968), I. Pormanis (1968), S. Lagzdiņa (1969), J. Liepiņš (1969), R. Švinka (1969), G. Korte (1970), J. Boļšijs (1971), A. Osmanis (1971), G. Sedmale (1971), L. Lindiņa (1972), I. Paukša (1973), I. Vītiņa (1974), M. Kovners (1974), I. Grosvalds (1975), I. Gudkina (1976), L. Bīdermanis (1977), S.Redāla (1977), J. Sētiņa (1977), V. Švinka (1977), A. Līdums (1978), S. Rudakova (1979), A. Ostrovčuks (1979, [24]), A. Ramans (1979), M. Kušeļa (1981), M. Lēruma (1981), M. Zaguraļskis (1981), V. Zvejnieks (1981), V. Jerustenko (1982), I. Narkevica (1984), K. Belouss (1985), J. Kļaviņš (1985), I. Golubeva (1988), J. Vilškersts (1988), L. Bērziņa (1989) [25].

1965. gadā Silikātu tehnoloģijas katedrai pievienoja Rentgenstruktūranalīzes laboratoriju, kas J. Eiduka vadībā kļuva par Latvijas silikātu pētniecības centru (13. attēls) [23]. Stikla un keramikas rentgenpētījumu laboratorijā strādāja 68 darbinieki, tai skaitā 5 zinātņu doktori (J. Eiduks, U. Sedmalis, E. Freidenfelds, P. Paukšs, J. Boļšijs), 22 zinātņu kandidāti. Zinātniskā darbība noritēja trīs galvenajos virzienos:

1. Jauni stikla un stiklveida materiāli;
2. Keramikas un stiklveida pjeoelektriķi;
3. Latvijas derīgie izrakteņi un to izmantošana.

12. att. J. Eiduks ar tuvākajiem darbabiedriem.

Pirmajā rindā no kreisās: ilggadējā laborante L. Skuja, J. Eiduks, doc. O. Maksimova; stāv: prof. E. Freidenfelds un prof. P. Paukšs.

13. att. J. Eiduka vadītās Silikātu tehnoloģijas katedras un problēmu laboratorijas darbinieki, 1976. gads.

Nozīmīgāko pēdējo mūža gadu darbu apkopojumi publicēti LPSR ZA Vēstīs 1987. gadā [26].

Bija paredzēts, J. Eiduks, pārkāpjot septiņdesmit gadu sliekšni, katedras un problēmu laboratorijas vadību nodos savam skolniekam profesoram, tehnisko zinātņu doktoram, Uldim Sedmalim. Bija noteikts, ka katedras vadītājam jābūt komunistiskās partijas biedram. Sarežģījās U. Sedmaļa uzņemšana partijā. Grupa kara veterānu, partijas biedru, iebilda, ka U. Sedmalis nav bijis komjaunatnē. Rīgas Politehniskā institūta rektors Aleksandrs Veiss lūdza J. Eiduku vēl pāris gadu palikt katedras vadībā. Viņš to novadīja līdz 1980. gadam, kad to nodeva U. Sedmalim, kas tad jau bija uzņemts partijā.

1983. gadā, fakultātei pārceļoties no Kronvalda bulvāra 4 uz jauno ēku Ķīpsalā, J. Eiduks teica saviļņojošu runu vecajā ķīmiku ēkā. Viņš bija virinājis fakultātes durvis veselus 60 gadus kā students, subasistents, asistents, kā docents un profesors, ražīgā darbā aizvadījis mūža lielāko un nozīmīgāko daļu.

Jaunajā ēkā Ķīpsalā profesoram nebija sava kabineta, to viņš dalīja ar tuvākajiem darbabiedriem – Andreju Ramanu, Rutu un Visvaldi Švinkām.

1986. gadā, sasniedzis 82 mūža gadus, J. Eiduks bija darbīgs un mozs kā agrāk. Jūnija beigās pirms vasaras brīvlaika pēdējā silikātu tehnoloģijas katedras sēde bija gara un mokoša. Iepriekš neko nepārrunājot, J. Eidukam paziņoja, ka nākamajā mācību gadā viņam vairs nebūs lekciju slodzes, ko profesors dziļi pārdzīvoja. Piezīmju kladē viņš atstāja zīmīgu ierakstu „Beigas”.

No vienas puses, profesoram bija 82 gadi, un kursa lasīšana bija jānodod kādam citam. No otras puses, vai tomēr pirms sēdes katedras vadītājam nevajadzēja informēt profesoru, ka viņa kursu nodos jaunākam mācību spēkam. Domājams, ka profesors būtu sapratis kursa nodošanu jaunākajiem, pat ja šis jaunākais būtu katedras vadītāja sieva. Profesors šo atstādināšanu ļoti pārdzīvoja. Sieva viņu mīrināja: „Vairāk varēsi būt kopā ar ģimeni.”

Nākamajā rītā J. Eiduks nejutās labi, nedaudz atlika braucieni uz ģimenes dārziņu Vidzemes jūrmalā, kur cerēja, svaigā gaisā strādājot, atspirt. Vilcienā, kas bija stāvgrūdām pilns, jutās ļoti slikti, tika izsēdināts Saulkrastu stacijā un izsaukta ātrā palīdzība. Viņu ievietoja P. Stradiņa slimnīcas sirds un asinsvadu nodaļā. Pēc smagā infarkta neatlabis, profesors 1986. gada 5. jūlijā aizvēra acis uz mūžu.

J. Eiduku izvadīja no Ķīmijas fakultātes dekanāta plašā vestibila Ķīpsalā uz Meža kapiem Rīgā. Skaistā, saulainā vasaras dienā bija daudz pavadītāju: profesora skolnieki, dažādu organizāciju un iestāžu pārstāvji. Viņu guldīja dzejnieka Jāņa Poruka, „Selonijas” filistra, kalniņa pakājē. Te apbedīti daudzi „Selonijas” biedri, tādēļ to sauc par Sēļu kalniņu. „Selonijas” biedri atvadījās ar vārdiem: „Pēdējais sveiciens no komiltoņiem sēļu kalniņā [4].”

Bija aizgājis talantīgs zinātnieks, izcils jauno silikātu speciālistu audzinātājs, iejūtīgs darbabiedrs, cildens un sirdsgudrs cilvēks.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Profesors Jūlijs Eiduks. Personālais bibliogrāfiskais rādītājs. Sastādītāji / I. Maskalāne, T. Eglīte, I. Grosvalds. Biogrāfiskais apcerējums / I. Grosvalds, U. Sedmalis. Rīga, RPI, 1979. 175 lpp.
- [2] Sedmalis U., Grosvalds I. Profesors Jūlijs Eiduks. Latvijas Ķīmijas Žurnāls, 1994, Nr.3. 256. –268. lpp.
- [3] Grosvalds I. Par ķīmijas profesoriem Jūliju Eiduku un Bruno Jirgenonu. Tehnikas Apskats, 2004, Nr. 142/143. 40. –43. lpp.
- [4] Grosvalds I. Jūlijs Eiduks dzīvē un darbā. RTU Zinātniskie raksti. Materiālzinātne un lietišķā ķīmija, 8.sēr., 2004. 140. –148. lpp.
- [5] J. Eiduks un viņa dzimta. G. Pāvuliņas vēstule I. Grosvaldam 2014. gada 24. jūnijā. Latvijas ķīmijas vēstures muzejs, 43. krāj. (J. Eiduks).
- [6] Eiduks J. Mana dzīve un darbs. Pierakstījis I. Grosvalds. Latvijas ķīmijas vēstures muzejs, 43. krāj. (J. Eiduks).
- [7] A. Tauriņa vēstule I. Grosvaldam 1986. gada 8. augustā. Latvijas ķīmijas vēstures muzejs, 16. krāj.
- [8] Eiduks J. Pētījumi par dažu Latvijas mālu noderīgumu bruģa klinkeru ražošanai. Ekonomists, 1933, Nr. 18. 672.–677. lpp.
- [9] Lancmanis Z., Eiduks J. Devona māla krājumu apmēru novērtēšanas darbi Dundagas, Tūjas, Siguldas un Cēsu apkārtņē. Ekonomists, 1933, Nr. 12. 480. –483. lpp. un Nr. 20, 748.–753. lpp.
- [10] Eiduks J., Kühl H. Korrosionsversuche and Formalingen aus Kalziumsilikathydraten. Tonindustrie-Zeitung, 1940, Nr. 33-35. 23 S.

- [11] Eiduks J. Latvijas māli kā izejviela klinkeru ražošanai. Latvijas Universitātes raksti. Ķīm. sēr. 3, 1936. 25.–143. lpp. [Godalgots ar Kr. Barona prēmiju]
- [12] Eiduks J. Latvijas derīgie izrakteņi. Rakstu krāj.: Latvijas zeme, daba un tauta. Rīga, Valters un Rapa, 1936, 1.sēj. 448.–526. lpp. [Godalgots ar Kr. Barona prēmiju]
- [13] Eiduks J. Gandrīz sešus gadu desmitus virinu Ķīmijas fakultātes durvis [No RPI profesora Jūlija Eiduka atmiņām 75 gadu jubilejas reizē I. Grosvaldam]. Cīņa, 1979. gada 17. maijā.
- [14] Grosvalds I. Jaunu ceļu meklētājs [Par J. Gresti]. Rakstu krāj.: Laikmets un personība, 8. sēj. Rīga, Raka, 2006. 26.–64. lpp.
- [15] Bambergs K., Eiduks J. Irdeno saldūdens kaļķu izlietošana dedzināto kaļķu ražošanā. Zemes bagātību pētīšanas institūts. Raksti, 1941, 2. laid. 1.–17. lpp.
- [16] Eiduks J., Rikards F. LPSR baltās stiklrūpniecības smiltis, to īpašības un izlietošana. / Zemes bagātību pētīšanas institūts. Raksti, 1941, 2. laid. 19.–129.lpp.
- [17] Osipovs L. Atmiņas par profesoru Jūliju Eiduku. Latvijas ķīmijas vēstures muzejs, krāj. (L. Osipovs).
- [18] RTU arhīvs, 399.f., 16966. l., 171.lpp. Jūlijs Tālavaldis Eiduks. Personīgā lieta.
- [19] No NKVD līdz KGB: politiskās prāvas Latvijā 1940.–1986: noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs (red. R. Vīksne, K. Kangeris). Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 1999. 639 lpp.
- [20] Eiduks J., Kalniņš M. Latvijas PSR derīgie izrakteņi un to izmantošana. Rīga, Latvijas Valsts izdevniecība, 1961. 431 lpp.
- [21] Vispārīgā silikātu tehnoloģija / M. Avots, J. Eiduks, O. Maksimova, E. Neimanis, U. Upenieks. Rīga, Zvaigzne, 1968. 435 lpp.
- [22] Эйдук Ю.Я. Исследования в области синтеза легкоплавких стекловидных покрытий и их применения: совокупность опубликованных работ, представл. к защите на соискание уч.степени докт.техн.наук (обобщ.докл.). Минск, 1963. 94 с.
- [23] Silikātu tehnoloģijas katedrai 55. Rīga: RTK izdevn., 2002. (Atb. par izdev. G. Mežinskis), 6.–13. lpp.
- [24] Островчук А.С. Химически стойкое покрытие на основе эмалевых стекол с высокими термомеханическими свойствами для химического оборудования. Дисс. на соискание уч. степ. канд. техн. наук Рига, 1979, 202 л. ДСП.
- [25] Silikātu tehnoloģija. Grām.: Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā, III d., Rīga, 2007. 424.–427. lpp.
- [26] Эйдук Ю.Я. Исследования легкоплавких глазурей и глазурованных изделий в Латвии. Обзор. Изв.АН Латв.ССР. Сер.хим., 1987, № 1. с. 3-23.

Ilgars Grosvalds, Dr. sc. ing., has been with the Latvian Museum of the History of Chemistry since 1975. From 1970–1992 he was a staff member of the Department of Silicate Technology of Riga Polytechnical Institute and Riga Technical University. His research fields are history of Latvian science and chemical technology.
Address: Latvian Museum of the History of Chemistry
4 Kronvalda Boulevard, Riga, LV-1586, Latvia
Phone: +371 28372422
E-mail: berga@lanet.lv

Uldis Alksnis, Dr. chem., is currently a docent. Since 2000, he has been a staff member of the Latvian Museum of the History of Chemistry. He was an educator with the Department of Chemistry of the University of Latvia from 1961–2000. His research fields are electrochemical properties of oxide electrodes, history of Latvian Chemistry.
Address: Latvian Museum of the History of Chemistry,
4 Kronvalda Boulevard, Riga, LV-1586, Latvia
Phone: +371 26322814

Māra Leruma, Dr. sc. ing., has been a specialist with the Latvian Museum of the History of Chemistry from 2013. She has been with the Faculty of Materials Science and Applied Chemistry, Institute of General Engineering, RTU from 2007–2014. She has conducted research on fording and history of the Departments of General Chemical Engineering from 1863–1990.
Address: Latvian Museum of the History of Chemistry,
4 Kronvalda Boulevard, Riga, LV-1586, Latvia
Phone: +371 26393346

Ilgars Grosvalds, Uldis Alksnis, Māra Lēruma. Professor Jūlijs Eiduks – his Life, Work and Personality

The name of Professor Jūlijs Eiduks is connected with an essential period in the history of silicate science in Latvia. He is a founder of the “silicate school” of Latvia. J. Eiduks has worked in the University of Latvia, Riga Polytechnical Institute and in the Institute of Chemistry of the Latvian Academy of Sciences. The number of J. Eiduks’ students surpasses a thousand. Under his supervision 48 candidates defended their dissertations, which presently are equivalent to doctoral dissertations (theses). Professor Eiduks’ talent has found application in every branch of natural raw materials and silicate technology (glass, ceramics, the binding agents of mortars) of Latvia.

Илгарс Гросвалдс, Улдис Алкснис, Мара Лерума. Профессор Юлий Эйдукс: жизнь, работа, личность

С именем профессора Юлиа Эйдука связана целая эпоха в науке о технологии силикатов в Латвии. Если профессоров Максимилиана Глазенаппа и Эйжена Розенштейна можно считать зачинателями исследования силикатов, то Юлиа Эйдука – создателем научной школы по исследованию силикатов. Он работал в Латвийском университете, Латвийском государственном университете, Рижском политехническом институте, Институте исследования земных залежей и в Институте химии Академии наук Латвии. Он вырастил несколько поколений специалистов в области химической технологии. Количество его воспитанников превышает тысячу. Он опубликовал 3 монографии, 582 научные статьи, получил 68 авторских свидетельств. Под его руководством разработано 48 научных диссертаций. Юлий Эйдукс – выдающаяся личность. В данной статье он представлен не только как заслуженный ученый, но также как вдумчивый и отзывчивый человек, как в семье, так и в обществе.